

ČINJENICE I IZAZOVI PANDEMIJE SARS-CoV-2

Tonči MATULIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10001 Zagreb
tonci.matulic@kbf.unizg.hr

Godina 2020., a po svemu sudeći i sljedeća 2021., ostat će duboko urezana u sjećanje i iskustvo ljudi te tako zapamćena kao godina u kojoj su mjerodavne, nacionalne i međunarodne, zdravstvene organizacije te sve države svijeta službeno proglasile pandemiju. Kako sama riječ kaže, pandemija označava širenje neke infekcijske bolesti na velikim zemljopisnim prostorima tako da može imati ili stvarno ima kontinentalne, interkontinentalne ili doslovno globalne razmjere. Za razliku od epidemije, pandemija nema lokalnih ograničenja, nego se spontano širi i može doprijeti do svakog pojedinca ma gdje živio. U tom smislu od prijetnji pandemije nitko nije pošteđen, iako je teorijski moguće da pandemija ne dopre do nekih udaljenih pučinskih otoka, do nekih osamljenih planinskih ili prašumskih naselja, ali samo pod uvjetom da njihovo stanovništvo ostane izolirano i bez ikakve komunikacije s ostatkom svijeta za vrijeme i neposredno nakon trajanja pandemije. Nikakvo čudo da je onda jedna od glavnih zdravstvenih ili, preciznije rečeno, epidemioloških mjera u borbi protiv pandemije izolacija stanovništva i to ne nasumična, nego promišljena, dotično sukladno opasnostima po zdravlje i medicinski dokazanim prijetnjama životu svih ljudi, a naročito određenih ranjivih pojedinaca i skupina.

Za vrijeme pandemije obnovili smo neka elementarna higijenska i preventivna znanja te smo također usvojili ponešto pripadajućega epidemiološkog rječnika: zatvaranje ili potpuno obustavljanje svih djelatnosti i aktivnosti o kojima ne ovisi goli opstanak ljudi u svrhu njihove izolacije – karantene – radi sprečavanja širenja zaraze (engl. *lockdown*), čime se štite zdravlje i životi populacije; samoizolacija osoba koje su bile u neposrednom ili čak posrednom

(preko drugih) kontaktu sa zaraženom osobom i čekanje mogućih simptoma infekcije; socijalno distanciranje ili održavanje propisanog razmaka među ljudima u svim društvenim kontaktima; redovito održavanje higijene ruku, povećana pažnja na respiratorne funkcije i ustezanje od bilo kakvog rukovanja; nošenje medicinske ili druge zaštitne maske na licu radi ograničavanja širenja aerosola, odnosno sluznih kapljica preko kojih se prenosi zaraza.

***

Službeno proglašena pandemija 2020. godine nazvana je po koronavirusu. Ona je samo još jedna u nizu poznatih povijesnih pandemija. Kršćansku eru prije pandemije koronavirusa obilježilo je pet velikih pandemija, ne računajući pritom pandemiju HIV-a/AIDS-a. Svaka u svojem vremenu uzrokovala je veliku smrtnost pučanstva i ostavila katastrofalne posljedice. Pandemija Antoninske kuge prozvana je po carskoj dinastiji Antonina, a poznata je još i kao Galenova kuga, prozvana tako po glasovitome antičkom liječniku Galenu iz Pergama (129. – 200.), koji je ostavio temeljite opise njezinih simptoma. Galenova kuga harala je Rimskim Carstvom od 165. do 180. godine uzrokovavši, računa se, oko pet milijuna žrtava, a ostavila je za sobom teške demografske, političke, vojne i ekonomske posljedice. Justinijanova kuga se pojavila 541./542. godine u Egiptu i brzo se proširila Sredozemljem, a nazvana je po istočnorimskom caru Justinijanu I. (485. – 565.), koji je i sam bio zaražen, ali nije podlegao bolesti. Bolest Justinijanove kuge uzrokuje bakterija *Yersinia pestis* koju prenose štakori ubodeni zaraženim buhama. Povjesničari medicine smatraju da je Justinijanova kuga bila prva pandemija takozvane bubonske kuge poznatije pod nazivom Crna smrt, koja je kasnije harala Europom u 14. stoljeću. Justinijanova se kuga javljala u nekoliko valova tijekom narednih dvjesto godina i uzrokovala je prema optimističkim procjenama oko 30 milijuna, a prema pesimističkim oko 50 milijuna smrtnih slučajeva. Poharala je gotovo trećinu svjetske populacije. Nadalje, sljedeća velika pandemija dogodila se u 14. stoljeću, točnije u razdoblju 1347. do 1351. godine, kad je bila najrazornija. Ta je pandemija poznatija pod imenom Crna smrt iz dvaju razloga. Prvi razlog činile su katastrofalne posljedice. U Europi je, naime, u samo četiri godine uzrokovala oko 35 milijuna smrtnih slučajeva, a smatra se da je trgovačkim putovima dospjela i u druge krajeve svijeta te je tijekom svojega stogodišnjeg smrtonosnog pohoda, koliko je trebalo da joj se stane na kraj, Crna smrt poharala četvrtinu od 450 milijuna stanovnika, koliko se smatra da ih je tada živjelo na planetu. Drugi razlog je specifični simptom potamnjene kože bolesnika uzrokovan potkožnim krvarenjem. Četvrta u ni-

zu povijesnih pandemija bila je pandemija velikih boginja, koja je započela 1520. godine. Budući da su Europljani tada već stvorili imunološka antitijela na velike boginje, dogodilo se da su europski istraživači bolest velikih boginja prenijeli u Ameriku među domorodačko stanovništvo, ali i u druge krajeve svijeta. Od zaraze velikim boginjama masovno je umiralo stanovništvo u novootkrivenom svijetu. Na svu sreću, virus velikih boginja je 1977. godine iskorijenjen iz čovjeka, a danas se čuva jedino u laboratorijima.

Posljednja velika povijesna pandemija, koju se smatra majkom svih pandemija, bila je španjolska gripa, koja je izbila 1918. godine i trajala je nešto dulje od godine dana. Španjolsku gripu uzrokovao je virus H1N1, koji je na čovjeka prešao s ptica, a smatra se da se i to dogodilo najprije u Kini. Iako španjolska, dakle, svoje podrijetlo ima u Kini, pa bi bilo logičnije da se zove kineska gripa, ipak je dobila ime po Španjolskoj i to iz dvaju razloga. Prvi razlog je neutralnost Španjolske u Prvome svjetskom ratu i time veća mogućnost sustavnoga medijskog praćenja tijekom pandemije. Drugi razlog su razorni učinci koje je pandemija ostavila za sobom i to naročito nakon jesenskog popuštanja mjera te izlaska stanovništva u polja i na razne festivale. Španjolska gripa je bila smrtonosna, iako je imala simptome slične običnoj gripi. Povjesničari računaju da je španjolska gripa uzrokovala dvostruko veći broj smrtnih slučajeva negoli ih je uzrokovao Prvi svjetski rat. Riječ je o 50 milijuna smrtnih slučajeva u nešto dužem razdoblju od godinu dana. Iako se teško mogu zaboraviti crne statistike pandemije španjolske gripe, ona je, hvala Bogu, ostala jedna kratka povijesna epizoda. Međutim, pandemija svinjske gripe 2009. – 2010. godine, uzrokovana virusom H1N1, kao i epidemija ptičje gripe 2003. – 2004. godine, uzorkovana virusom H5N1, dokazuju prilagodbu i nove mutacije virusa koji je uzrokovao španjolsku gripu. Prema tome, ništa nije gotovo kad nam se čini da je gotovo. Valja ozbiljno uzimati činjenicu da živimo na planetu koji ne pruža nikakve apsolutne sigurnosti.

***

Suvremena pandemija uzrokovana je novootkrivenim respiratornim koronavirusom (SARS-CoV-2), zbog kojeg nastaje koronavirusna respiratorna bolest nazivana engleskom kraticom COVID-19 (*CO*rona*V*irus *D*isease – 19). Koliko se do danas zna, zaraza koronavirusom svoju prisutnost pokazuje u nizu simptoma, među kojima se posebno ističu povišena temperatura, promjene okusa, gubitak mirisa, suhi kašlj i otežano disanje, a nije rijedak slučaj da se pojavi i glavobolja, opća iscrpljenost, povraćanje i bolovi u tijelu. Simptomi zaraze koronavirusom slični su simptomima obične sezonske gripe ili jače prehlade, či-

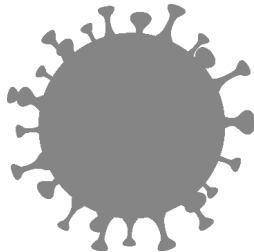
njenica koja bi u površnom pristupu oboljelima mogla uzrokovati dodatne epidemiološke i kliničke probleme. Koronavirus napada i nerijetko razorno utječe na čovjekov respiratorni sustav. Budući da nismo svi jednakoga zdravstvenog stanja, pogotovo glede vitalnosti imuniteta i otpornosti na virusne zaraze, jasno je zašto zaraza koronavirusom naročitu prijetnju predstavlja za takozvane ranjive skupine, među kojima su naročito istaknute starije i nemoćne osobe, osobe s karcinomom, kroničnim respiratornim bolestima te bolestima dijabetesa, srca, jetre i povišenog tlaka. Dakle, zaraza koronavirusom takvih osoba ne prijete samo dodatnim komplikacijama već ionako narušenoga zdravstvenog stanja nego i smrću. Dakako, da u nedostatku pravih lijekova i cjepiva protiv koronevirusa nitko, apsolutno nitko, nije unaprijed pošteđen težih oblika bolesti i komplikacija koje mogu dovesti i do smrtnog ishoda, kao što smo tomu i svjedočili prošlih mjeseci.

Broj 19 u kratici imena bolesti odnosi se na 2019. godinu u kojoj je u Kini u provinciji Hubei sredinom studenoga otkriven prvi slučaj zaraze, a nedugo zatim se već u mjesecu prosincu zaraza munjevitom brzinom proširila među stanovništvom desetmilijunskog grada Wuhana u kojemu je uzrokovala značajnu javnozdravstvenu i bolničku krizu zbog nepoznavanja etiologije zaraze i nepostojanja prikladnih lijekova. U gradu Wuhanu i obližnjim gradovima 23. siječnja 2020. godine proglašena je karantena ili totalno zatvaranje (*lockdown*), a istom je započela munjevita gradnja dviju montažnih bolnica za prijam zaraženih s težim simptomima. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) već je 30. siječnja 2020. godine izdala upozorenje o globalnoj prijetnji zaraze koronavirusom. Do tog je dana izvan Kine bilo zabilježeno svega 82 slučaja zaraze. Svi dosadašnji pokazatelji govore u prilog prvog slučaja zaraze koronavirusom u Europi, koji je otkriven 27. prosinca 2019. godine u jednoj pariškoj bolnici u Francuskoj. U Hrvatskoj je prvi slučaj potvrđen 25. veljače 2020. godine, a bila je riječ o muškarcu u dobi od 25 godina koji je netom prije doputovao iz talijanske pokrajine Lombardije u kojoj je četiri dana ranije, dakle 21. veljače zabilježen prvi slučaj zaraze, iako je jedno recentno istraživanje Nacionalnog centra za tumore u Milanu pokazalo da su neki ispitanici u sebi već imali razvijena antitijela koronavirusa, činjenica koja uvjetuje premještanje pojave koronavirusa u Italiji već u studenom 2019. godine.

***

Engleska kratica SARS-CoV-2 (*Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus – 2*) označava koronavirusni teški akutni respiratorni sindrom, a broj 2 označava sasvim novi soj toga virusa koji ranije nije otkriven u ljudima. Vrijedno

je spomenuti, i ne samo radi opće kulture, da pojedini virusi ime dobivaju na temelju svojeg izgleda i genetičkog ustrojstva. Koronavirusi (lat. *coronavirinae* – porodica i *orthocoronavirinae* – potporodica) nazvani su po obliku svojeg oboda koji podsjeća na krunu (lat. *corona*).

Koronavirusi svoje podrijetlo imaju u životinjama i pticama, a najpoznatiji domaćini su šišmiši. Kad sa životinje prijeđu na ljude, uzrokuju respiratorne infekcije. Poznato je da su, osim šišmiša, i neke druge životinje nositelji i prenositelji koronavirusa. Dokazano je da na Bliskome istoku koronavirus prenose deve i da u ljudima uzrokuje respiratorne infekcije pa je poznat kao bliskoistočni koronavirusni respiratorni sindrom označen kao MERS-CoV (*Middle East Respiratory Syndrom – CoronaVirus*). Poznata je epidemija koronavirusa MERS-CoV na Bliskom istoku 2012. godine te ona u Južnoj Koreji 2015. godine. Domaćini koronavirusa također su i cibetke (*viverriidae*) iz porodice malih zvijeri sličnih mačkama, zbog čega ih se svrstava u nadporodicu mačaka, a žive na cijelome afričkom kontinentu, u južnim dijelovima azijskog kontinenta, jugozapadnim dijelovima europskog kontinenta te na Arapskom poluotoku. Kod domaćih životinja krava i svinja zaraza koronavirusom izaziva proljev, a kod peradi zarazu gornjih dišnih puteva. Prva poznata pojava koronavirusne zaraze SARS-CoV-1 kod ljudi dogodila se u studenom 2002. i trajala je do srpnja 2003. godine s nešto više od 8.000 potvrđenih slučajeva u 37 zemalja svijeta i 12 smrtnih slučajeva. U spomenutom razdoblju nije bila proglašena pandemija. Zaraza se također bila proširila iz Kine, odnosno iz kineske provincije Guangdong. Smatra se da je 2006. godine širenje zaraze SARS-CoV-1 posve zaustavljeno, ali nije sasvim otklonjena mogućnost njezine ponovne pojave kod ljudi u budućnosti jer je u životinjama i dalje ostao u slobodnom optičaju kao svojem prirodnom staništu.

Nažalost, već zaboravljeni SARS koronavirus i mogućnost zaraze čovjeka ponovno je iznenadio cijeli svijet u studenom 2019. godine. Ovaj put nije bila riječ o zarazi ranije poznatim SARS-CoV-1, nego o zarazi novim sojem koronavirusa označenom kao SARS-CoV-2, koji kod ljudi uzrokuje bolest COVID-19.

Među koronavirusima postoje brojne slične karakteristike, ali cjelovito medicinsko poznavanje SARS-CoV-2 na temeljima znanstveno dokazanih činjenica na početku pandemije nije postojalo i trebalo je dosta vremena da se temeljito istraže i shvate svi virološki, infekcijski, respiratorni i imunološki čimbenici. Trebalo je najprije istražiti i shvatiti genetsku strukturu novoga soja koronavirusa, a zatim temeljito upoznati i shvatiti načine prenošenja zaraze s čovjeka na čovjeka, vrijeme inkubacije, specifične simptome, etiologiju i klinički tijek bolesti, utvrditi prikladne protokole liječenja oboljelih te, najvažnije, pronaći i proizvesti učinkovito cjepivo protiv SAR-CoV-2. Kad se zna da za razvoj zdravstveno ispravnog i učinkovitog cjepiva treba otprilike deset godina istraživanja, onda je jasno koliko je ljudskog napora i sredstava uloženo da bi se u deset puta kraćem vremenu došlo do obećavajućeg cjepiva. Naime, u studenom 2020. godine objavljene su konkretne informacije o dvama cjepivima koji se nalaze u III. kliničkoj fazi ispitivanja. Glasničko cjepivo koje je razvila biotehnoška kompanija Moderna (SAD) i takozvano glasničko biotehničko cjepivo, koje su zajedno razvile biofarmaceutske kompanije Pfizer (SAD) i BioNTech (Njemačka). Prema najavama, ograničeno cijepljenje samo najrizičnijih skupina moglo bi započeti već početkom 2021. godine, a cijepljenje opće populacije na proljeće ili najkasnije na ljeto iste godine. Pritom nije nevažno spomenuti da i to cijepljenje, kao i svako drugo protiv sezonske gripe, treba ostati *ad libitum* pojedinca.

***

Nepostojanje prikladnog i učinkovitog cjepiva kao sredstva prevencije širenja zaraze i nedovoljno poznavanje i kliničkog tijeka bolesti zajedno s rastućim brojem smrtnih slučajeva te dramatičnim slikama i iskustvima bolesnika s razvijenim teškim akutnim respiratornim sindromom uzrokovali su na samim počecima i održavali se još dugo za vrijeme trajanja pandemije dva međusobno povezana fenomena: jedan medicinski, drugi antropološki. Medicinski fenomen ogledao se u silnoj važnosti koju su, takoreći preko noći, dobile dvije grane medicine: epidemiologija i infektologija s pripadajućim strukama, s jedne strane, i u svojevrsnoj bespomoćnosti suvremene medicinske znanosti i liječničke prakse općenito pred kliničkim izazovima nastupajuće pandemije, s druge strane. Dakako, to nije sve što se ima za reći o medicinskom fenomenu u kontekstu proglašene globalne pandemije, koja je već sama po sebi važna činjenica jer na veliko zadovoljstvo svih globalne pandemije u suvremenom dobu nisu baš česta pojava u razvijenom svijetu.

S medicinskim fenomenom usko je povezan i antropološki fenomen, koji se ogledao u strahu uzrokovanom ponajprije nepoznavanjem virusne in-

fekcije, zatim neizvjesnošću pred mogućom zarazom i ishodom oboljenja od COVID-19, potom epidemiološkim mjerama koje snažno utječu na svakodnevno ponašanje i život ljudi te na koncu nelagodnom karantene ili zatvaranjem (*lockdown*), koje je u Hrvatskoj bilo proglašeno u razdoblju od 19. ožujka do postupnog popuštanja 27. travnja 2020. godine. S prolaskom vremena u mnogim je ljudima zajedno s popuštanjem mjera narasla sumnja u gotovo sve vezano za pandemiju koronoavirusa. Ako stavimo po strani (ne)opravdane kritike za dnevnopolitičke svrhe na račun rada pojedinih nadležnih državnih tijela, poput Nacionalnog stožera civilne zaštite, ako ostavimo po strani činjenicu da su u našem društvu kad se igra svjetsko nogometno prvenstvo svi nogometni stručnjaci ili kad je proglašena pandemija svi su odjednom medicinski i javnozdravstveni stručnjaci, i ako ostavimo po strani poklonike teorija zavjera i društvene mreže kojima se obilato služe, onda držimo da ne postoji ni jedan jedini relevantni moralni, socijalni i medicinski razlog za relativiziranje i, još gore, nepridržavanje preventivnih mjera za sprečavanje širenja zaraze. Odmahivanje rukom na sve to nije nikakav dokaz hrabrosti niti nekog višeg i boljega znanja, nego otvoreno pokazivanje neodgovornosti i nepoštivanja prema bližnjima. U vremenu pandemije nebitno je što tko osobno misli i vjeruje o zarazi jer je svatko odgovoran svojim mišljenjem i vjerovanjem ne nanositi nikakvu – direktnu ili indirektnu – štetu bližnjemu.

***

Svako relativiziranje i neprimjereno ponašanje u vremenu proglašene globalne pandemije sa sobom nose bremenite javnozdravstvene, socijalne i moralne implikacije. Takvo držanje svoje pravo lice najbolje pokazuje u lokalnim eksplozijama pandemije, kao primjerice u mjesecu studenome 2020. godine u Varaždinskoj županiji i Međimurskoj županiji, do kojih je isključivo dolazilo zbog nesavjesnog i utoliko neodgovornog ponašanja pojedinaca i skupina i to na način nepoštivanja propisanih epidemioloških mjera, s jedne strane, a zasigurno u nekim slučajevima i na način svojeglavog pristupa koji se opirao zahtjevima moralnog načela razboritosti u utvrđivanju ispravnog redoslijeda dužnosti i osobne odgovornosti u kontekstu izvanredne krizne situacije, s druge strane. Pritom je za objektivno moralno vrednovanje sasvim nebitno što pojedinac misli o pandemiji, kao što je uostalom nebitno što pojedinac, primjerice član romske zajednice, misli o ustavnoj obvezi osnovnoškolskog obrazovanja sve djece, što neki pojedinac, primjerice pripadnik sekte Jehovnih svjedoka, misli o transfuziji krvi, i što opet neki drugi pojedinac, primjerice radikalni pacifist, misli o nošenju oružja i služenju vojnog roka. Nebitno je stoga što su

navedeni primjeri snagom općih konvencija i zakona zaštićeni od pojedinačnih subjektivnih uvjerenja. Nebitno je također stoga što moralno vrednovanje spomenutih primjera polazi od pretpostavljene ispravne hijerarhije vrijednosti s pripadajućim dužnostima te od poznatih objektivnih načela i kriterija, a ne isključivo od subjektivnih uvjerenja i stavova. K tome valja podsjetiti na činjenicu da svaki pojedinac ima pravo na subjektivna uvjerenja i stavove, jer to je zahtjev ljudskog dostojanstva, ali istodobno treba skrenuti pozornost na činjenicu da subjektivna uvjerenja i stavovi također podliježu moralnoj odgovornosti, dotično moralnoj dužnosti razboritog suočavanja s objektivnim načelima i kriterijima za vrednovanje izazova pandemije. U suprotnom bismo se izložili vladavini subjektivizma po kojem bi svatko činio što hoće i kako hoće.

Globalna pandemija uzrokovana koronavirusom SARS-CoV-2 od početka je zahtijevala razborito i objektivno vrednovanje težine situacije, stvarnih prijetnji po zdravlje i živote ljudi te sagledavanje mogućih teških i dugoročnih – već znanih ili samo naslućivanih – posljedica. Ako je povijest učiteljica života, kako se to redovito ponavlja, onda treba nešto naučiti iz povijesnih lekcija velikih pandemija, a najosnovnija lekcija među njima je neodgodiva važnost prevencije. Pandemija je uvijek imala i danas ima razorne učinke na zdravlje i život ljudi, a zajedno s time i na sve aspekte društvenog života pojedinaca i cijele zajednice. Međutim, najučinkovitija borba protiv razornih učinaka pandemije ne odvija se na klinikama, jer je u mnogim slučajevima već kasno kad bolest uzme maha, nego se odvija, figurativno rečeno, na ulici, to jest u svakodnevnom životnim situacijama. U njima se događa prevencija. Prevencija je medicinski postulat, dakle ono što se razumskom biću ne treba dokazivati, nego se pretpostavlja kao dokazano i jedino razumski prihvatljivo. Upravo je prevencija jedan od ključnih medicinskih spoznaja koju treba uvažavati u razboritom moralnom vrednovanju svih pratećih izazova pandemije koronavirusa.

***

Zahtjevi ispravnoga i objektivnoga moralnog vrednovanja općenito, uključujući dakle i globalnu pandemiju, zahtijevaju načelo razboritosti koje treba upravljati moralnim vrednovanjem u svrhu pronalaženja uvjeta ispravnoga moralnog ponašanja i dobra moralnog djelovanja. To je načelni i nezaobilazni uvjet koji se izražava aksiomom: *recta ratio agibilium*. No, da bi moralno vrednovanje moglo nešto konkretno reći o ljudskom djelovanju i ponašanju, ono treba također jasnu spoznaju vrijednosti koje su u igri i dužnosti koje te vrijednosti zahtijevaju. U tom je smislu pandemija koronavirusa u središte svih naših briga i preokupacija dozvala vrijednosti ljudskog zdravlja i života. Ljudski

život i zdravlje, dakako, nisu apsolutne, nego su samo temeljne vrijednosti. To najprije znači da ljudski život i zdravlje nisu moralne, nego takozvane pred-moralne ili biološke vrijednosti. To nipošto ne znači da su za čovjeka nebitne, nego samo kaže da ne igraju važnu ulogu u onome što specifično određuje čovjeka kao ljudsku osobu stvorenu na sliku Božju. Negativno rečeno, čovjeku ni mizeran život ni teška bolest ne oduzimaju ništa od njegova dostojanstva ljudske osobe stvorene na sliku Božju. Pritom je jasno da do spoznaje uzvišenoga ljudskog dostojanstva, do spoznaje konačne čovjekove svrhe, do spoznaje autentične moralne vrijednosti čovjek može doći samo ako je živ. U tom smislu Crkva naučava da su »život i zdravlje dragocjeni Božji darovi. Treba ih razumno njegovati, obazirući se na potrebe drugih i na opće dobro« (*Katekizam Katoličke Crkve* (KKC), 2288).

Vjernik zna da u životu nikakvo dobro ne postoji, niti uopće može postojati, a da ne dolazi od Boga. Bog je jedini izvor svakog dobra. Zato vjernik čvrsto drži da sva dobra, uključujući i ona elementarna – biološka – prima od Boga na dar. Budući da je čovjeku život darovan kao najosnovniji uvjet mogućnosti da bi uopće postojao i živio, onda jedino na temelju života, samo živi čovjek može spoznati i stvarno spoznaje svoj uzvišeni poziv da slavi i ljubi svojeg Stvoritelja. *Gloria Dei homo vivens* (sv. Irenej). »Ljudski život je svet zato što od samog početka uključuje stvaralačko Božje djelo i trajno ostaje u posebnom odnosu sa Stvoriteljem, svojim jedinim ciljem« (*Donum vitae*, Uvod, 5; *Evangelium vitae*, 53). Ta svetost ljudskog života potvrđuje dvije važne stvari. Prvo, svaki konkretni ljudski život radikalno ovisi o Bogu, činjenica koja otkriva smisao trajnog i posebnog odnosa živog čovjeka i Stvoritelja. Drugo, ta svetost ili radikalna ovisnost svakog živog čovjeka o Bogu istodobno otkriva i predstavlja krajnji temelj ljudskog dostojanstva koje predstavlja najvažnije i najsudbonosnije moralno načelo u svakom konkretnom moralnom vrednovanju. Prema tome, razumno poštivanje i njegovanje ljudskog života i zdravlja nameće zahtjev razboritog čuvanja i zaštite života i zdravlja radi bezuvjetnog poštivanja neotuđivoga i urođenoga ljudskog dostojanstva svakoga ljudskog bića. Ljudsko dostojanstvo, kao krajnji i najviši izraz vrijednosti i nepovredivosti konkretnoga ljudskog života, je apsolutno nepovredivo, a to znači da ne postoji i ne može postojati neki moralno opravdani razlog koji bi dopustio i najmanju povredu ljudskog dostojanstva.

***

Stoga u svim okolnostima, a naročito u okolnostima teških i ozbiljnih ugroza po zdravlje i život ljudi, kako je to slučaj u pandemiji koronavirusa, glavna

moralna dužnost sastoji se u poštivanju ljudskog dostojanstva bližnjih, čiji su životi i zdravlje ugroženi. Smisao pandemije upravo se u tome i sastoji – ničiji životi i zdravlje nisu pošteđeni ugroze od zaraze koja može uzrokovati i smrt. Prema tome, poštivanje uključuje razuman obzir prema konkretnim potrebama bližnjih i prema zahtjevima općeg dobra. Kad god su ljudski život i zdravlje ozbiljno ugroženi, stavljeni smo na dvostruki ispit. Najprije na ispit našeg odnosa prema Bogu i, zatim, na ispit našeg odnosa prema bližnjemu. Za vjernika posrijedi nisu dva odvojena i neovisna ispita. Riječ je uvijek samo o jednom i to temeljnom ispitu koji ima lice i naličje. Na licu se vide vjera i ljubav prema Bogu. Na naličju se vide poštivanje i ljubav prema bližnjemu. To jasno i nedvosmisleno zahtijeva i potvrđuje evanđeoska dvostruka zapovijed ljubavi prema Bogu i bližnjemu (usp. Mt 22,37-38).

Kršćanski stav tako zahtijeva jedinstveno vjersko i razumno poštivanje i njegovanje života i zdravlja. *Fides et ratio!* Zbog toga zaštita života i skrb za zdravlje nisu prepušteni samovolji pojedinca. Samovolja pojedinca naročito je isključena kad smo suočeni s općom ugrozom života i zdravlja kakva se, primjerice, događa u vremenu proglašene pandemije. Tada zaštita života, skrb bolesnih i briga za zdravlje svih ljudi zahtijevaju naročitu društvenu potporu kako bi se ostvarili uvjeti života koji osiguravaju zaštitu zdravlja, s jedne strane, te rast i postizanje zrelosti, s druge strane (usp. KKC, 2288). Treba priznati da u složenim i zamršenim uvjetima društvenog života u kakve smo općenito danas uronjeni vjerniku nije lako ni jednostavno razborito i trijezno razlikovati istinu i laž, dobro i zlo u svjetlu vjere. To pogotovo u ozračju medijske manipulacije, snažnog utjecaja javnog mnijenja i skrivenih namjera raznih centara moći. No, isto tako treba naglasiti da smo danas svjedoci kako mnogi koji govore u svjetlu vjere često pokazuju ozbiljan nedostatak svjetla razuma. Međutim, svjetlo razuma ili, klasičnim jezikom, *lumen intellectus insitum*, nije neko izvanjsko, nego unutrašnje svjetlo koje je dano svakom čovjeku. Da bi svjetlo razuma moglo čovjeka prosvjetljavati i ispravno usmjeravati, potrebno ga je usavršavati odgojem, obrazovanjem, iskustvom i primjerenim razvojem svih drugih eminentno ljudskih kvaliteta i sposobnosti. Već iz toga načelnog stava nameće se zaključak da je razumno i moralno odgovorno poštivati propisane mjere koje pomažu u prevenciji širenja zaraze, jer se time štite zdravlje i život ljudi.

***

Crkva je od početka pojave pandemije koronavirusa postupila sukladno svojem nauku i poslanju u svijetu. Najprije se treba prisjetiti izjave Drugoga vati-

kanskog koncila: »Radost i nada, žalost i tjeskoba ljudi našeg vremena, osobito siromašnih i svih koji trpe, jesu radost i nada, žalost i tjeskoba također Kristovih učenika te nema ničega uistinu ljudskoga a da ne bi našlo odjeka u njihovu srcu« (*Gaudium et spes*, 1). Pandemija koronavirusa opravdano je i primjereno odjeknula u Crkvi kao zajednici Kristovih učenika. Naime, sredstva s kojima Crkva raspolaže nužna su za naše spasenje, ali nisu dostatna za borbu protiv pandemije koronavirusa. Jasno je da sredstva spasenja itekako mogu pomoći i stvarno pomažu čovjeku u svim njegovim životnim stanjima i okolnostima, uključujući i pandemiju, ali to samo pod uvjetom ispravnog usklađivanja vjerskih i razumskih zahtjeva. Posvađana vjera s razumom, i obratno, nije katolički stav.

Crkva se u vremenu pandemije vodila upravo razumnim njegovanjem života i zdravlja jer »sama Crkva dobro zna koliko je primila od povijesti i od razvitka ljudskoga roda. Iskustvo proteklih stoljeća, napredak znanosti, blago skriveno u različitim oblicima ljudske kulture – po kojima se potpunije očituje narav samoga čovjeka i otvaraju se novi putevi prema istini – koriste također Crkvi« (*Gaudium et spes*, 44). Crkva je pravovremeno shvatila i reagirala na izazov pandemije. Značenje pandemije koronavirusa, uvjete prevencije širenja zaraze, etiologiju i kliničku sliku kronavirusne bolesti, skrb za bolesne i umiruće – Crkva je primila od ljudskoga, medicinskog, genija. Crkva nema monopol nad ljudskim genijem. Crkva danas žali zbog nekih povijesnih stavova o razvoju ljudskog genija: »Stoga neka bude dopušteno požaliti zbog nekih stavova kojih je pokatkad bilo i među samim kršćanima zato što nisu dovoljno uviđali opravdanu autonomiju znanosti. A budući da su ti stavovi potaknuli sukobe i raspre, mnoge su duhove doveli do toga da misle kako se vjera i znanost jedna drugoj protive« (*Gaudium et spes*, 36). Katolički stav polazi od pretpostavke da u temelju zbilje postoji samo jedna jedina istina do koje se dolazi dvama različitim, ali međusobno komplementarnim putovima, odnosno metodama: vjerom i razumom. Nadalje, Crkva priznaje i poštuje autonomiju političke zajednice za koju drži da »postoji radi zajedničkoga dobra u kojem ona [politička zajednica, op. a.] dobiva svoje puno opravdanje i smisao te iz kojega uzima svoje izvorno i vlastito pravo. Zajedničko, pak, dobro obuhvaća cjelokupnost onih uvjeta društvenog života pomoću kojih pojedinci, obitelji i udruge mogu potpunije i lakše postići svoje savršenstvo« (*Gaudium et spes*, 74). Svako omalovažavanje i sumnjičenje epidemiološke, infektološke i uopće medicinske struke u vremenu proglašene pandemije koronavirusa nespojivo je s crkvenim razumijevanjem značenja političke zajednice i smisla zajedničkog dobra radi kojeg politička zajednica opravdano postoji.

Crkva nije isto što politička zajednica, ali i obratno, ali su i jedna i druga u službi jednih te istih ljudi, iako svaka to čini s različitog naslova i na sebi svojstven način. Prema tome, crkveni ljudi ili vjernici istodobno su državljani, odnosno građani političke zajednice. Kao što je neprimjereno i neprihvatljivo svađanje vjere i razuma, tako je neprimjereno i neprihvatljivo svađanje Crkve i političke zajednice. U tom smislu Crkva u vremenu proglašene pandemije koronavirusa nije, a kako su to neki zlonamjerno komentirali, podružnica Nacionalnog stožera civilne zaštite, nego odgovorna vjerska ustanova koja se dala razumno poučiti od onih koji poznaju narav pandemije koronavirusa, zatim je sama trezveno i razborito vrednovala njezine stvarne izazove i prijetnje te je sukladno tomu svojim vjernicima uputila poruku s uvjetima za zajednička okupljanja na liturgijskim slavljinama i bogoštovnim činovima. Crkva pritom apsolutno ništa nije ukinula niti je išta zabranila, nego je vođena zreloom svijeću kršćanske odgovornosti za zaštitu života i zdravlja svih, a naročito onih najranjivijih, primjerom pokazala zdravu suradnju s odgovornim svjetovnim ustanovama za sprečavanje širenja pandemije, iskorenjivanje koronavirusa i brigu za bolesne i umiruće. Upravo je tako Crkva izvršila svoje poslanje. Štoviše, vrijeme pandemije koronavirusa je u nekom smislu bilo i ostalo milosno vrijeme, a milosno vrijeme uvijek ističe važnost osobnog obraćenja, u kojem se potvrdila vrijednost brojnih drugih mogućnosti vjerskog i duhovnog života, od čitanja i meditiranja Božje riječi preko osobne i obiteljske molitve do duhovne pričesti, žive duhovne povezanosti sa zajednicom u liturgijskim slavljinama prenošenima preko medija i, ne manje važno, do zauzetijeg pomaganja bližnjima, naročito onima u potrebi.

***

Na svetkovinu Krista Kralja svega svijeta 22. studenoga 2020. godine na snagu su opet stupile strože epidemiološke mjere, jer se stanje pandemije koronavirusa u Hrvatskoj, ali i širom svijeta, drastično pogoršalo. Već se danima na temelju testiranja evidentira visok postotak zaraženih među onima koji su pristupili testiranju (preko 30%). Zabrinjavajući je podatak da oko 70% oboljelih koji završe na respiratoru podlegnu bolesti i umre. Statistički pokazatelji su iz dana u dan sve gori, a svakodnevna smrtnost oboljelih je već pomalo zastrašujuća. Pritisak na zdravstveni sustav i bolnice postaje sve nepodnošljiviji, a zdravstveno osoblje je sve iscrpljenije i pod stalnim stresom priljeva novooboljelih i rastućega broja smrtnih slučajeva. Iako se statistički podatci svakodnevno mijenjaju, ipak je radi povijesnog svjedočanstva korisno na ovom mjestu spomenuti da je do 22. studenoga 2020. godine u Hrvatskoj bilo ukupno 103.718

oboljelih, od kojih se oporavilo 82.380 osoba, a čak su 1.353 osobe preminule. U Europi je bilo 11.921.491 oboljelih, od kojih je 291.401 osoba preminula. U svijetu je bilo ukupno 58.275.385 oboljelih, od kojih je čak 1.382.149 osoba preminulo.

Suvišno je isticati da se nadamo kako ćemo najprije svi svojim odgovornim ponašanjem pozitivno utjecati na prevenciju i opadanje broja zaraženih, dakle još prije negoli se stvori takozvani *imunitet krda* u društvu, a naročito sa što skorijom primjenom novog cjepiva posve zaustavi pandemiju koronavirusa. Ne želimo biti zloguki prorok, ali se čini da se to neće dogoditi u skoroj budućnosti, vjerojatno ne prije jeseni 2021. godine.

Na kraju, iako ne posljednje i manje važno, osjećamo potrebu na ovom mjestu zahvaliti i odati priznanje svim zdravstvenim djelatnicima – neposredno i posredno – uključenima u liječenje i skrb oboljelih, kao i svima onima koji se osobno i institucionalno brinu za zdravlje svojih bližnjih te ulažu napore kako bi se zaraza što manje i što sporije širila među nama.